

## PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 12/2000 vp

### Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudatta- mista koskevista havainnoista vuodelta 1998

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 15 päivänä syyskuuta 1999 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomuksen oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1998 (K 9/1999 vp).

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat *kertomuksen* johdosta olleet kuultavina

- valtioneuvoston oikeuskansleri Paavo Nikula, apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen ja kansliapäällikkö Klaus Helminen, Oikeuskanslerinvirasto.

Kertomukseen sisältyvän *perus- ja ihmisoikeusasioita* koskevan jakson johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- oikeustieteen kandidaatti Juha Lavapuro
- oikeustieteen lisensiaatti Pekka Lämsineva
- oikeustieteen lisensiaatti Kirsi Piispanen
- vastaava tutkija Maija Sakslin.

#### VALIOKUNNAN KANNANOTOT

##### *Perustelut*

###### *Yleistä*

Kertomus valtioneuvoston oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1998 on rakenteeltaan aikaisemmin annettujen kertomusten kaltainen. Oikeuskanslerin toimintaan kertomusvuonna on vaikuttanut syyttäjälaitoksen uudelleen järjestely 1.12.1997 alkaen. Syyttäjien valvonnan siirtäminen ylimpänä syyttäjänä olevalle valtakunnansyyttäjälle on vähentänyt oikeuskanslerin osuutta syyttäjälaitoksen valvonnassa. Oikeuskanslerin viran haltija vaihtui kertomusvuonna.

Kertomusvuonna käsiteltäviksi tulleiden asioiden määrä oli melkein kolmesataa suurem-

pi kuin vuonna 1997. Asioita ratkaistiin noin sata vähemmän kuin edellisenä vuonna. Ratkaisemattomien asioiden määrä kertomusvuoden lopussa oli edellisvuotta suurempi. Oikeuskanslerille tehtyjen kantelujen käsittelyaikojen mediaani oli kertomusvuonna tehdyn selvityksen mukaan noin yksitoista viikkoa ja keskiarvo noin 22 viikkoa.

Valiokunta ei ole erikseen arvioinut oikeuskanslerin yksittäisiä ratkaisuja ja kannanottoja.

###### *Perus- ja ihmisoikeudet*

Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoon lisättiin säännös siitä, että tehtävänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteu-

tumista. Tämä oikeuskanslerin valvontatehtävä on säilytetty uuden, 1.3.2000 voimaan tulleen Suomen perustuslain 108 §:n 1 momentissa.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt vuoden 1995 uudistuksen hengen mukaisena, että oikeuskanslerin vuotuisen kertomukseen sisällytetään jakso perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta (PeVM 25/1994 vp, s. 6/II). Vuotta 1998 koskevassa kertomuksessa perus- ja ihmisoikeusasioista tehdään selkoa niille varatussa pääjaksossa (s. 40—48).

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta on vakiintunut valtioneuvoston oikeuskanslerin yhdeksi keskeiseksi tehtävälueeksi. Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät kysymykset tulevat esille sekä yleisessä viranomaistoiminnan laillisuusvalvonnassa että valtioneuvoston toiminnan laillisuusvalvonnassa. Viranomaisvalvonnassa perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat olennaisena osana kanteluiden käsittelyyn. Valtioneuvoston toiminnan kohdalla perus- ja ihmisoikeudet nousevat yleensä esille säädösvalmistelun valvontaan kuuluvassa ns. listatarkastuksessa. Oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien toteutumista myös EY:n lainsäädännön kotimaista valmistelua ja hyväksymistä koskevassa päätöksenteossa.

Perus- ja ihmisoikeusasioille varatussa kertomuksen pääjaksossa on ratkaisut niiden löytämisen helpottamiseksi ryhmitelty hallitusmuodon perusoikeussäännösten systematiikkaa vastaavasti. Ratkaisuja on tässä jaksossa selostettu tiiviisti. Perus- ja ihmisoikeusvalvonnan kannalta merkityksellisistä kannanotoista tehdään selkoa myös muualla kertomuksessa, minkä lisäksi tärkeimmät ratkaisut on otettu kertomukseen sellaisinaan. Perus- ja ihmisoikeuksiin perustuvat oikeuskanslerin toimet säädösvalmistelun valvonnassa jäävät kertomuksessa verraten vähälle huomiolle.

Valiokunta on aikaisemmin katsonut, että oikeuskansleri voisi perus- ja ihmisoikeusasioita käsittelevässä kertomuksen jaksossa esittää yleisarvionsa kertomusvuoden aikana esillä olleista perusoikeusongelmista (PeVM 1/1997 vp ja PeVM 3/1998 vp). Valiokunta uudistaa tämän kantansa. Yleisarviossa oikeuskanslerin

olisi mahdollista vapaammin kuin yksittäisessä ratkaisussa esittää käsityksensä perus- ja ihmisoikeusvalvonnassa mahdollisesti havaituista yleisistä tai toistuvista puutteista ja kiinnittää siten eduskunnan ja valtioneuvoston huomiota korjaamista vaativiin seikkoihin.

#### *Ratkaisuista tiedottaminen ja kertomuksen kehittäminen*

Oikeuskanslerin kannanotoilla on tärkeä valtioneuvoston ja muiden viranomaisten toimintaa ohjaava merkitys. Ohjausvaikutus ulottuu yksittäistä tapausta ja sen käsittelystä vastuussa olevia viranomaisia laajemmalle. Siten on tärkeää, että käytettävissä on ajan tasalla olevaa tietoa oikeuskanslerin ratkaisuista ja kannanotoista. Julkista mielenkiintoa herättäneistä asioista oikeuskanslerinvirasto onkin kertomusvuoden aikana julkistanut kaikkiaan 18 lehdistötiedotetta. Valiokunta kannustaa virastoa kehittämään tiedottamista edelleen. Valiokunnan mielestä tietoverkossa julkistamisen tulisi olla säännömukainen yksittäisistä ratkaisuista ja kannanotoista tiedottamisen tapa.

Oikeuskanslerin vuosittaisen kertomuksen kehittäminen on valiokunnan mielestä syytä ottaa harkittavaksi. Eduskunnan näkökulmasta olisi perusteltua siirtää vuosittain annettavan kertomuksen asiasisällön painopistettä yksittäisistä tapauselostuksista yleisiin ja periaatteellisesti tärkeisiin laillisuusvalvonnassa havaittuihin kysymyksiin. Toisaalta kertomuksen tulee vastaisuudessaakin antaa havainnollinen kuva oikeuskanslerin kyseisen vuoden virkatoimista. Tässä suhteessa olisi toivottavaa, että ylimpien lainvalvojien kertomuksiin sisältyvät tilastojaksot laadittaisiin yhtenäisin perustein.

#### *Päätösehdotus*

Tarkastettuaan kertomuksen valiokunta, jolla ei ole huomauttamista sen johdosta, kunnioittavasti ehdottaa,

*että tämä mietintö lähetetään hallitukselle myös valtioneuvoston oikeuskanslerin tietoon saatettavaksi.*

Helsingissä 6 päivänä syyskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj.	Riitta Prusti /sd	Pekka Nousiainen /kesk
jäs.	Tuija Brax /vihr	Heli Paasio /sd
	Klaus Hellberg /sd	Osmo Puhakka /kesk
	Paula Kokkonen /kok	Arto Seppälä /sd
	Jouni Lehtimäki /kok	Ilkka Taipale /sd
	Johannes Leppänen /kesk	vjäs. Veijo Puhjo /vas
	Hannes Manninen /kesk	Pekka Ravi /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.